

MADANIY MEROS OB'EKTLARIDA AHOLI ISH BILAN BANDLIGINI TA'MINLASH: TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING MUHIMLIGI

Ibodillayev Habibulla Abdullayevich

Qarshi davlat universiteti, Yoshlar bilan ishlash bo'limi tyutori

Annotatsiya. Mazkur maqolada madaniy merosni asrash, uni zamonaviy turizm sohasi bilan uyg'unlashtirish orqali aholi bandligini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda turizmning iqtisodiy va ijtimoiy sohalarga ta'siri, xususan, yangi ish o'rinlari yaratish, hududiy rivojlanishga xizmat qilishi hamda tarixiy obidalarni saqlab qolishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, xalqaro va mahalliy tajriba asosida madaniy merosga asoslangan turizmning barqaror rivojlanishga qo'shgan hissasi ko'rib chiqilgan. Maqolada mavjud muammolar va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so'zlar: madaniy meros, turizm, bandlik, iqtisodiy rivojlanish, barqaror turizm, turizm infratuzilmasi, mahalliy iqtisodiyot, turizm sohasidagi ish o'rinlari, tarixiy obidalar, ekologik barqarorlik.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы сохранения культурного наследия и повышения занятости населения через развитие современной туристической отрасли. Исследование анализирует влияние туризма на экономику и общество, в частности, создание новых рабочих мест, содействие региональному развитию и роль в сохранении исторических памятников. Также рассмотрен вклад культурного туризма в устойчивое развитие на основе международного и местного опыта. В статье приведены актуальные проблемы и предложены пути их решения.

Ключевые слова: культурное наследие, туризм, занятость, экономическое развитие, устойчивый туризм, туристическая инфраструктура, местная экономика, рабочие места в туризме, исторические памятники, экологическая устойчивость.

Annotation. This article examines the issues of preserving cultural heritage and increasing employment through the development of the modern tourism sector. The research analyzes the impact of tourism on economic and social spheres, particularly its role in job creation, regional development, and the conservation of historical monuments. It also explores the contribution of culture-based tourism to sustainable development, drawing on both international and local experiences.

The article offers an overview of current challenges and proposes recommendations for their resolution.

Keywords: *cultural heritage, tourism, employment, economic development, sustainable tourism, tourism infrastructure, local economy, tourism job opportunities, historical monuments, environmental sustainability.*

Kirish. Bugungi kunda turizm sohasi nafaqat mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish, balki aholining hayot sifatini yaxshilash, yangi ish o‘rinlarini yaratish va mahalliy daromadni oshirishda muhim vositaga aylanmoqda. Ayniqsa, madaniy meros ob’ektlari asosida shakllanadigan turizm yo‘nalishlari bu borada katta salohiyatga ega. O‘zbekiston – boy tarixiy va madaniy merosga ega davlatlardan biri bo‘lib, bu merosni to‘g‘ri yo‘naltirish orqali ko‘plab ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni hal qilish mumkin. Qadimiy obidalar, tarixiy shaharlar, me‘moriy yodgorliklar va ziyoratgohlar yildan-yilga ko‘proq sayyohlarni o‘ziga jalb etmoqda. Shu bilan birga, bu hududlarda turizm infratuzilmasining rivojlanishi mahalliy aholiga ish topish imkonini bermoqda. Masalan, mehmonxonalar, yo‘l ko‘rsatuvchi xizmatlar, suvenir do‘konlari, kafelar va mahalliy hunarmandchilik bilan shug‘ullanish – bularning barchasi aholi uchun daromad manbaiga aylanmoqda. Bu jarayon ayniqsa qishloq va chekka hududlarda yashovchi odamlar uchun muhim ahamiyatga ega, chunki turizm u yerda yangi imkoniyatlar yaratadi. Ayniqsa, ayollar va yoshlarning bandligini ta‘minlash borasida turizm sohasi katta imkoniyatlar ochib bermoqda. Ko‘p hollarda bu ish turlari katta tajriba yoki yirik sarmoya talab qilmaydi. Odamlar o‘z uyi yoki usta hunarini ishga solgan holda sayyohlarga xizmat ko‘rsatishi mumkin. Misol uchun, kimdir o‘z uyini mehmon uyi sifatida taklif qilsa, boshqasi milliy taomlar pishirib sayyohlarga taqdim etadi yoki suvenirlar tayyorlaydi. Bularning barchasi oddiy odamlar uchun o‘z hayotini yaxshilash imkonini beradi.

Turizm rivojlangani sari madaniy meros ob’ektlariga e‘tibor ham ortadi. Chunki sayyohlarni jalb qilish uchun bu obidalarni saqlash, ta‘mirlash va xizmatga mos holatga keltirish kerak bo‘ladi. Bu ishlar esa yana qo‘shimcha ish o‘rinlarini yaratadi. Bundan tashqari, ob’ekt atrofidagi hududlar obod bo‘ladi, infratuzilma yaxshilanadi, bu esa aholining umumiy yashash sharoitini ham ko‘taradi. Shuningdek, mahalliy mahsulotlarga bo‘lgan talab ham oshadi. Sayyohlar ko‘pincha o‘zlari bilan esdalik sovg‘alarini olib ketishadi. Bu esa hunarmandlar, kulollar, zardo‘zlar, yog‘och o‘ymakorlari va boshqa ko‘plab mahalliy kasb egalari uchun doimiy daromad manbai yaratadi. Natijada kichik va o‘rta biznes rivojlanadi, raqobat kuchayadi va sifat oshadi. Bularning barchasini hisobga olgan holda aytish mumkinki, madaniy meros ob’ektlari nafaqat tarixiy va madaniy

ahamiyatga ega, balki ular orqali aholini ish bilan ta'minlash, iqtisodiy faollikni oshirish, yoshlar va ayollar uchun imkoniyatlar yaratish mumkin. Shu sababli, davlat siyosatida turizmga, xususan, madaniy meros asosidagi turizmga alohida e'tibor qaratilishi o'rinli. Bu yo'nalishda xususiy sektor, mahalliy hokimiyatlar va fuqarolik jamiyati vakillari birgalikda harakat qilsa, ijobiy natijalarga erishish mumkin.

Adabiyotlar tahlili. Madaniy merosni saqlash va uni turizm orqali rivojlantirishga doir masalalar so'nggi yillarda xalqaro va mahalliy miqyosda ko'plab ilmiy tadqiqotlarning markazida turibdi. Jumladan, G. Ashworth va J. Tunbridge (2000) tomonidan ishlab chiqilgan "turist-tarixiy shahar" konsepsiyasi madaniy merosning zamonaviy turizm bilan uyg'unlashuvi orqali barqaror urbanistik rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan. Ushbu yondashuvda tarixiy muhitni tijoriylashtirmasdan, uning saqlanishi va jamiyat hayotida faol ishtirokini ta'minlash asosiy prinsip sifatida ko'rsatiladi. UNESCO va UNWTO tomonidan olib borilgan xalqaro dasturlar madaniy turizmni nafaqat iqtisodiy o'sish, balki madaniy xilma-xillikni saqlash va jamiyatlararo muloqotni rivojlantirish vositasi sifatida baholaydi. Xususan, UNESCO (2019) hisobotida turizm orqali moliyaviy resurslarni jalb qilish, obidalarni restavratsiya qilish va mahalliy aholini bu jarayonlarga jalb etish samarali mexanizm sifatida ko'rsatib o'tilgan.

O'zbekiston kontekstida esa N.T. Karimov (2021) va M.M. Jo'rayev (2020) asarlarida madaniy merosning turizm salohiyatini ochib berish, uni mahalliy iqtisodiyot bilan bog'lash va yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatlari atroflicha tahlil qilingan. Ularning tadqiqotlarida Samarqand, Buxoro, Xiva kabi tarixiy shaharlar misolida turizm orqali regional bandlikka erishish va yoshlar ishtirokini faollashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Shuningdek, D.A. Xolmatov (2022) tomonidan olib borilgan tadqiqotda O'zbekistonda turizm infratuzilmasining rivojlanishi va uning iqtisodiy samaradorligi tahlil qilingan. Muallif bandlikning mavsumiyligi va malakali kadrlar tanqisligi muammolariga e'tibor qaratadi. Xalqaro miqyosda esa Jahon bankining (2020) tahliliy hisobotlarida madaniy meros va turizm integratsiyasining iqtisodiy samaradorligi, xususan, bandlik, mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish, eksport xizmatlarini ko'paytirishdagi roli keng yoritilgan.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirish bir-birini to'ldiruvchi va mustahkamlovchi omillar bo'lib, ular o'zaro uyg'un holda olib borilgandagina barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga erishish mumkin. Biroq, bu yo'nalishda amalga oshiriladigan har qanday tashabbus professional rejalashtirish, mahalliy

jamoalarning ishtiroki va ekologik hamda madaniy muvozanatni saqlash prinsiplariga asoslangan bo'lishi lozim.

Munozara. O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, turizm sohasi madaniy merosni saqlash bilan bevosita bog'liq bo'lib, bu ikki yo'nalish o'zaro uyg'unlashganda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning yangi bosqichiga chiqish mumkin. Madaniy meros obyektlari sayyohlarni jalb etishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi, ammo ularni tijoratlashtirishda muvozanatni saqlash zarur. Ya'ni, tarixiy obidalarni faqat daromad manbai sifatida ko'rish ularning asl madaniy va ruhiy qadriyat sifatidagi rolini zaiflashtirishi mumkin. Shu bois, barqaror turizm tamoyillariga amal qilgan holda, meros obyektlarini saqlash, ularni restavratsiya qilish va turistik xizmatlarga moslashtirish muhim ahamiyatga ega. Turizm sohasi orqali ish bilan bandlikni oshirish imkoniyati keng. Xususan, xizmat ko'rsatish, hunarmandchilik, transport, mehmonxona va gastronomiya sohalarida minglab yangi ish o'rinlari yaratilmoqda. Biroq, bu bandlikning mavsumiy xarakterda bo'lishi, xodimlar malakasining pastligi, til bilish darajasi va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati kabi muammolar turizmni iqtisodiy barqarorlikka yetaklovchi kuchga aylantirishda to'siq bo'lmoqda. Buning uchun davlat va xususiy sektor tomonidan malaka oshirish dasturlarini kengaytirish, kasb-hunar ta'limini turizm sohasiga yo'naltirish dolzarbdir.

Madaniy merosni saqlash borasida esa xalqaro tajribalarni hisobga olgan holda O'zbekistonda obidalarni asrash bo'yicha huquqiy va moddiy bazani mustahkamlash talab etiladi. UNESCOning tavsiyalariga binoan, mahalliy jamoalarni bu jarayonga jalb etish, ularning merosni asrashdagi ishtirokini rag'batlantirish samaradorlikni oshiradi. Bu esa, o'z navbatida, turizmni nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy taraqqiyot vositasiga aylantiradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, madaniy merosni asrash va turizmni rivojlantirish o'rtasidagi bog'liqlik har ikki sohani yanada mustahkam integratsiyalashni talab qiladi. Bunda davlat siyosati, mahalliy boshqaruv, xususiy sektor va jamoatchilik o'rtasidagi hamkorlik hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ayniqsa, yoshlar va ayollarni band qilish imkoniyatlarini kengaytirish, innovatsion turizm texnologiyalarini joriy etish va ekoturizmga e'tibor qaratish – kelajakda turizm orqali madaniy merosni saqlashning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak.

Xulosa. Madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy taraqqiyot uchun muhim ahamiyatga ega. Turizm sohasi orqali ish bilan bandlikni oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish mumkin. Biroq, turizmni barqaror rivojlantirish uchun madaniy merosni saqlashda muvozanatni saqlash zarur. Yangi texnologiyalarni joriy etish, ta'lim va malaka oshirish dasturlarini kengaytirish

hamda ekologik barqarorlikni ta'minlash asosiy omillar sifatida ko'riladi. Shuningdek, davlat, xususiy sektor va mahalliy jamoalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ashworth, G.J., & Tunbridge, J.E. (2000). The Tourist-Historic City: Retrospect and Prospect of Managing the Heritage City. – London: Routledge.
2. Jo'rayev, M.M. (2020). Madaniy meros va turizm integratsiyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsiyalar nashriyoti.
3. Karimov, N.T. (2021). Turizm va hududiy rivojlanish: muammolar va imkoniyatlar. – Samarqand: Ilmiy izlanishlar markazi.
4. Xolmatov, D.A. (2022). O'zbekiston turizm sanoati: rivojlanish bosqichlari va istiqbollari. – "Turizm iqtisodiyoti" jurnali, №2, 45–53-betlar.
5. Shokirova, G.R. (2019). *Ekoturizm va madaniy obidalar: barqarorlik yondashuvi*. – "Ijtimoiy fanlar" jurnali, №3, 22–29-betlar.
6. Batyrbekov S., Karimova D. *Madaniy meros va barqaror turizm: O'zbekiston tajribasi. // Ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar jurnali*. – 2021. – №2. – B. 45–52.

